

המלכויות בישראל

מבוא לספר מלכים

המלכות בישראל

תכלית העמדת מלך - כפי שהגדיר הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"ד הל' י') - לעשות משפט ומלחמות: אין ממליכין מלך תחילה אלא לעשות משפט ומלחמות, שנאמר (שמו"א ה, כ) **ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו**.

ואולם הועיד הקב"ה לעם הקודש, שלא תהא המלכות, כמלכות שאר האומות. מלך ישראל שנאמר בו "אשר יבחר ה' אלקיך בו" (דברים יז, טו) בא למלוך על ישראל בשם ה' ובשליחותו, כמו שנאמר "ויבחר בשלמה בני לשכת על כסא מלכות ה' על ישראל" (דבה"א, כח, ה). ונאמר "וישב שלמה על כסא ה' למלך" (דבה"א, כט, כג), שהמלך הנבחר יושב על כסא ה'. ולכן כתב הרמב"ם בהל' מלכים (פ"ד הל' י') "ובכל יהיו מעשיו לשם שמים, ותהיה מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת, ולמלאות העולם צדק, ולשבור זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה'".

הדברים באים לידי ביטוי גם במצות קריאת התורה המוטלת על המלך במעמד הקהל, שהמלך הוא שליח הא-ל. הרמב"ם בהל' חגיגה (פ"ג הל"ו) כותב: "חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני, אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתרה, ומי שאינו יכול לשמוע מכוין לבו לקריאה זו, שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת, ויראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה", ומסיים הרמב"ם שהמלך שהוא הקורא את התורה בהקהל - "שליח הוא להשמיע דברי האל".

ואמרו בגמ' סוטה (מ' ע"ב): "אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד", וביאר המהרש"א (בחידושי אגדות) שמקום המשכן והמקדש הוא כסא ה', כמו שכתוב "אוה למושב לו", ולמלכות בית דוד קרא הכתוב "כסא ה'", כמו שנאמר (דבה"א כט, כג) "וישב שלמה על כסא ה'". ונאמר (תהלים קכב, ה) "כי שם ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד", וכתב התרגום: "ארום תמן מתיתבין כורסון בירושלם כורסון דבית מקדשא למלכיא דבית דוד" [כסאות בבית המקדש למלכי בית דוד].

ובמכילתא (דרכי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה ט) אמרו על הפסוק "נהלת בעוזך אל נוח קדשך" (שמות טו, יג) "נהלת בעוזך, בזכות מלכות בית דוד שהן עתידין לקבל את המלכות, ואין עוזך אלא מלכות שנאמר ה' בעוזך ישמח מלך וגו' (תהלים כא, ב) ואומר, ויתן עוז למלכו וירם קרן משיחו (שמו"א ב, י). וביאר המהר"ל "שהמלך מנהיג את העם גם כן להביאם אל השלימות, ודבר זה ידוע כי המלך מנהיג העם להביאם אל היושר שהוא השלימות, ומלכות בית דוד השם יתברך רצה במלכות זה להנהיג את ישראל, ובזכות הנהגה הזאת האלקית המביאה אל השלימות היה השם יתברך מנהיג אותם אל השלימות גם כן להביאם אל בית המקדש" (ספר גבורות השם - פרק מז).

והואיל והמלכים היו במעמד נשגב זה, היתה למלכים לדורותם השפעה מכרעת על העם לטוב ולרע, כמו שמבואר בכל התנ"ך. ובדברי חז"ל מובא גזירות ותקנות שתיקן דוד המלך ע"ה, לביצורה של חומת התורה והמצוה בישראל. דוד ע"ה ובית דינו גזרו על הגבעונים שלא יכנסו

בקהל לעולם, אפילו בזמן שאין מקדש, לפי שראה שהיתה בהם עזות ואכזריות, כשביקשו שבעת בני שאול בחיר ה' לתלותם והרגום, ולא רחמו עליהם (שמ"ב, כא), ולא גמלו לישראל חסד למחול לבני מלכם, על אף שעם ישראל עשו עמהם חסד והחיום בתחילה (גמ' יבמות ע"ט ע"א וברש"י שם). וכשאירע מעשה אמנון ותמר גזר דוד ובית דינו על יחוד עם פנויה (גמ' סנהדרין כ"א ע"ב. ורמב"ם פרק כ"ב מהל' איסור"ב ה"ג), ותיקן לומר בברכת המזון על ישראל עמך ועל ירושלים עירך (גמ' ברכות מ"ח ע"ב, ורמב"ם פ"ב מברכות ה"א). ותיקן לומר מאה ברכות בכל יום (טור אור"ח סי' מ"ו בשם רב נטרונאי גאון) ותיקן כ"ד משמרות כהונה (תענית כ"ז ע"א).

וכך נהגו אחריו גם מלכי בית דוד הצדיקים. שלמה המלך ע"ה עשה סייגים ותיקן תקנות שיש בהם משום תוספת קדושה וטהרה ומשום משמרת למשמרת, גזר על שניות לעריות (יבמות ד' כ"א וברש"י), וגזר עם בית דינו על טומאת סתם ידים לקדשים (רמב"ם פ"ח מהל' אבות הטומאה ה"ח), ותיקן הוא ובית דינו עירובין ונטילת ידים (עירובין ד' כ"א). ותיקן שיהיו עוברי דרכים מותרין בימות החמה להלך בשבילין שבשדות שיש להן בעלים עד שתירד רביעה שניה (רמב"ם פ"ה מהל' נזקי ממון ה"ד), וכמו כן תיקן להזכיר בברכת המזון "על הבית הגדול והקדוש" (ברכות מ"ח, ורמב"ם פ"ב מהל' ברכות ה"א). והגדיל לעשות ככל האמור ובהחזרת לימוד התורה בקרב אנשי דורו, חזקיהו המלך, עד שביקש הקב"ה לעשותו משיח. ותיקן תקנות בנתינת התרומות לכהנים ת"ח ועוסקי תורה, שנאמר "ויאמר לעם ליושבי ירושלם, לתת מנת הכהנים והלוים למען יחזקו בתורת ה'" (דבהיי"ב לא, ד), וכתב שם הרלב"ג שרצה שיביאו לכהנים מתנותיהם בבית ה' כדי שיהיו פנויים לעיין בתורה כראוי, ולא יהיו טרודים לחזר ולבקש מתנותיהם. ובגמ' סנהדרין (צ"ד ע"ב) אמרו "חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, מה עשה נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו, בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה". והוסיף ותיקן הפרשת תרו"מ אף מירק ופירות האילן (נדרים נ"ה ע"א, ובפ"י הריב"ן מכות כ"ג ע"ב ד"ה והבאת מעשר). וככה נהג גם יאשיהו המלך (עיין דבהיי"ב לד - א' ג' ח'), הוא "מאס את האלילים ושבר את המצבות וקרת את האשרים והיתה זכותו מבהקת לפני הקב"ה וכסא הכבוד" (פרקי דר"א פרק י"ז). וכל דין שדן מבין שמנה עד שמנה עשרה החזירן להן משלו, שמא טעה בדין (גמ' שבת נ"ו ע"ב). והכתוב מעיד עליו כי "כמוהו לא היה לפניו מלך אשר שב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו ככל תורת משה ואחריו לא קם כמוהו" (מל"ב כג, כה). ובמותו קונן עליו ירמיהו הנביא והכתירו בתואר "רוח אפינו משיח ה'" (איכה ד, כ' וברש"י).

"לזאת אנו מחכים למלך המשיח מזרע דוד שיהיה כל ההנהגה של ישראל עפ"י התורה הקדושה" (לשון האבני נזר חיו"ד ח"ב סימן שי"ב), וכדברי הרמב"ם סוף פ"ט מה' תשובה "ומפני זה נתאו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח וכו' מפני שאותו המלך שיעמוד מזרע דוד בעל חכמה יהיה יתר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו, ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך ה', ויבואו כל הגוים לשומעו שנאמר והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים". ויעמוד המלך המשיח ויהיה מוכיח ומדריך אף לאומות העולם, כמו שנאמר (ישעיהו נה, ד) "הן עד לאומים נתתיו נגיד ומצוה לאמים", וברש"י שם "שר וגדול עליהם ומוכיח ומעיד דרכיהם על פניהם".

מלכות דוד

"כתר מלכות זכה בו דוד ונטלו" (קהלת רבה פרשה ז). משמעות הדבר, שדוד זכה במלכות ישראל לעולם, וכל מלכות אחרת אינה מלכות גמורה, והיא מוגבלת בתנאים מיוחדים, שאינה אלא על חלק מהשבטים, לשעה ולזמן. בספר המצוות להרמב"ם (לא תעשה, שס"ב) במצות "לא תוכל לתת עליך איש נכרי" (דברים יז, טו), שעיקרה שלא למנות עלינו מלך שאינו מזרע ישראל ואפילו לא גר צדק, הוסיף הרמב"ם וכתב שם:

אמנם המלכות לבד, כבר ידעת מכתובי ספרי הנבואה שזכה בה דוד. ובביאור אמרו (קה"ר רפ"ז, וכע"ז יומא ע"ב ב) כתר מלכות זכה בו דוד. וכן זרעו אחריו עד סוף כל הדורות. אין מלך למי שיאמין תורת משה רבינו ע"ה אדון כל הנביאים אלא מזרע דוד ומזרע שלמה לבד. וכל מי שהוא מזולת זה הזרע הנכבד לענין מלכות נכרי קרינן ביה, כמו שכל מי שהוא מזולת זרע אהרן לענין עבודה זר קרינן ביה.

הרמב"ם עומד ומשוה את זרע אהרן שנבחרו לכהונת עולם, וכל ישראל נקראו "זרים" לעבודת המקדש, כן כל מלך זולת זרעו של דוד נקרא נכרי לענין מלכות. ועוד זאת מבואר מלשון הרמב"ם "אין מלך למי שיאמין תורת משה רבינו ע"ה וכו' אלא מזרע דוד", שזכייתו של דוד בכתר מלכות, אינה רק דין מדברי נבואה - אחר שהדברים נאמרו בספרי הנביאים, אלא הוא דין תורה ממש, ולכן הזכיר בדבריו "תורת משה". ויסוד הדברים כמו ירושלים והמקדש, שנאמר בתורה "כי אם במקום אשר יבחר ה' אלקיך" (דברים יב, יד), ואחר שנבחרה ירושלים ע"י נביא, ונקרא המקדש "בית הבחירה", נעשה אותו מקום לדין של תורה, שאסור להקריב בכל מקום אחר זולת ירושלים. כן הוא לענין מלכות שהתורה תלתה לדין מלכות בבחירה, שנאמר בתורה בפרשת המלך "שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך בו" (דברים יז, טו), וכל מי שיבחר אח"כ ע"פ נביא להיות המלך הנבחר, נקראת מלכותו בשם "מלכות נבחרה", וזכה בכתר מלכות מדין תורה, שרק לו המלוכה.

מקור הדברים הוא במכילתא דרבי ישמעאל (בא - מסכתא דפסחא פרשה א):

עד שלא נבחרה ירושלים היתה כל ארץ ישראל כשרה למזבחות, משנבחרה ירושלים יצאת ארץ ישראל, שנאמר השמר לך פן תעלה עולותך בכל המקום אשר תראה כי אם במקום אשר יבחר ה' אלקיך (דברים יב יד). עד שלא נבחר בית עולמים היתה ירושלים ראויה לשכינה, משנבחר בית עולמים יצאת ירושלים שנאמר כי בחר ה' בציון וגו' ואומר זאת מנוחתי עדי עד (תהלים קלב יג - יד). עד שלא נבחר אהרן, היו כל ישראל כשרים לכהונה, משנבחר אהרן יצאו כל ישראל שנאמר ברית מלח עולם הוא לפני ה' (במדבר יח, יט). עד שלא נבחר דוד היו כל ישראל כשרים למלכות, משנבחר דוד יצאו כל ישראל, שנאמר "הלא לכם לדעת כי ה' אלקי ישראל נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח" (דבה"ב, יג, ה).

המלכויות בישראל

הבחירה בדוד, האמורה במינויו למלך ע"י שמואל הנביא "מלא קרנך שמן ולך אשלחך אל ישי בית הלחמי כי ראיתי בבניו לי מלך" (שמו"א טז א), "ויאמר ה' קום משחהו כי זה הוא" (שם), ראויה היא שתמשך לעולם. שהרי אותה בחירה האמורה בפרשת המלך "אשר יבחר ה' אלקיך בו", תלויה ועומדת לדינים האמורים בפרשה, והם דיני ירושת המלכות האמורים בפרשה "לבלתי סור מן המצוה ימין ושמואל למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל" (דברים יז, כ). וכמו שפסק הרמב"ם (פ"א מהל' מלכים הל"ז) "כשמעמידן המלך מושחין אותו בשמן המשחה, שנאמר ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו, ומאחר שמושחין המלך הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם, שהמלכות ירושה שנאמר למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל".

בחירת בית דוד לימות עולם

יפה שעתה של אותה בחירה, שתמשך עד שגלו ישראל מעל אדמתם. שהרי אחר שגלינו מארצינו ופסקה מלכות מישראל, ממילא פסקה אף הירושה, וכאשר תתחדש מלכות בישראל בעת הגאולה, הרי יצטרכו מינוי ומשיחה מחדש, כמו שכתב המנחת חינוך במצוה תצ"ז, ובספר "צפנת פענח" (הוריות י"א ע"ב).

וכשאמרו חז"ל "כתר מלכות זכה בו דוד", לא מחמת בחירתו ע"י שמואל אמרו כן, שהרי כאמור אותה בחירה האמורה בכתוב "אשר יבחר ה' אלקיך בו", תלויה ועומדת לדינים האמורים בפרשה, וכשפסקה מלכות מישראל, ופסקה הירושה, ראוי היה לומר שאף הבחירה אינה נמשכת עוד. ולכן היתה בחירה נוספת בבית דוד לימות עולם. בחירה זו נאמרה לדוד המלך ביד נתן הנביא, כאשר בקש דוד ע"ה לבנות את בית המקדש: "ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם לפניך, כסאך יהיה נכון עד עולם" (שמו"ב ז, טז).

ומבואר כן בדברי הרמב"ם (פ"א מהל' מלכים הל' ז) כשמבאר את זכייתו של דוד בכתר המלכות, וז"ל הרמב"ם שם: "כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות, והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם, שנאמר כסאך יהיה נכון עד עולם". הרמב"ם אינו מביא את הפסוקים האמורים במשיחת דוד ע"י שמואל, אלא את הפסוק האמור בדברי נתן הנביא, שנאמרו כמה שנים אחר שמלך, וה' הניח לו מסביב מכל אויביו, ובקש לבנות את בית הבחירה.

גם במכילתא שהובאה לעיל, לא ציטטו את הפסוקים ממשיחת שמואל, אלא כך אמרו: "עד שלא נבחר דוד היו כל ישראל כשרים למלכות, משנבחר דוד יצאו כל ישראל, שנאמר "הלא לכם לדעת כי ה' אלקי ישראל נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם, לו ולבניו ברית מלח" (דבה"ב, יג, ה). ובאבות דרבי נתן (פרק מא, א) אמרו "כתר מלכות [זכה בו דוד] שנאמר ודוד עבדי נשיא להם לעולם" (יחזקאל ל"ז כ"ה). ולא הביאו ממשיחת שמואל. ונאמר בירמיהו (ל, ט) "ועבדו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם", ואמרו בגמ' סנהדרין (צח ע"ב) "הקים לא נאמר, אלא אקים -] בעתיד[".

וכך אמר נתן הנביא לדוד המלך (שמו"ב ז, יא - טז):

ולמן היום אשר צויתי שפטים על עמי ישראל והניחתי לך מכל איביך, והגיד לך ה' כי בית יעשה לך ה'. כי ימלאו ימיך ושכבת את אבתיך והקימתי את זרעך אחריו אשר יצא ממעיך והכינתי את ממלכתו. הוא יבנה בית לשמי וכננתי את כסא ממלכתו עד עולם. אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן אשר בהעותו והכחתו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם. וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסרתי מעם שאול אשר הסרתי מלפניך. ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם לפניך כסאך יהיה נכון עד עולם.

וכתב רבינו הגר"א (בביאורו לדבה"א יז, יב) 'ג' פעמים כתיב כאן עד עולם, היינו אחת בעולם הזה ואחת לעולם הבא, ואחת לימות המשיח". שאמנם נבחר בית דוד תחילה למלכות עולם, וכמו שאמר כאן "והגיד לך ה' כי בית יעשה לך ה'" (הכוונה לבית מלכות), אך בחירה זו תלויה ועומדת בהלכות ירושת המלכות, ולכן כשפסקה מלכות בית דוד כשגלינו מארצינו, ממילא פסקה הירושה, ולכן נתחדשה בפרשה זו בחירה נוספת של בית דוד לימות המשיח, ונאמר "ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם לפניך כסאך יהיה נכון עד עולם".

וכך אמורים הדברים בתנא דבי אליהו רבה (פרק יח):

בשכר תורה שעשיתי קמעא לפניך, הקניתי לי העולם הזה, וימות המשיח, ועוה"ב, שנאמר (שמו"ב ז, יח) "ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר מי אנכי וגו' ומי ביתי כי הביאותני עד הלום" וגו', כל הענין עד "ומברכתך יברך בית עבדך לעולם".

ומיד בא דוד לפני הארון להודות לה' על הבשורה וההבטחה "ויבא המלך דוד וישב לפני ה', ויאמר מי אנכי ה' אלקים ומי ביתי כי הביאתני עד הלום" (שמו"ב ז, יח), ואין הלום אלא מלכות (זבחים ק"ב ע"א). והוסיף ואמר "ותקטן עוד זאת בעיניך ה' אלקים ותדבר גם אל בית עבדך למרחוק", כלומר שלא זו בלבד שנתת לי בית מלכות עתה, אלא תדבר גם אל בית עבדך למרחוק, לבשרני על מלכות יוצאי חלצי הרחוקים בזמן רחוק עד אחרית הימים (מלבי"ם שם).

ועוד הוסיף והתפלל דוד (שם כה - כט) "ועתה ה' אלקים הדבר אשר דברת על עבדך ועל ביתו הקם עד עולם ועשה כאשר דברת, ויגדל שמך עד עולם לאמר ה' צב-אות אלקים על ישראל ובית עבדך דוד יהיה נכון לפניך". וסיים את תפילתו "ועתה הואל וברך את בית עבדך להיות לעולם לפניך, כי אתה ה' אלקים דברת, ומברכתך יברך בית עבדך לעולם".

וכך נאמר בתהילים (פט ד-ה): "כרתי ברית לבחירי נשבעתי לדוד עבדי, עד עולם אכין זרעך ובניתי לדר ודור כסאך סלה". וביאר המלבי"ם "עד עולם אכין זרעך, כי זרע דוד יתקיימו לעולם מבלי הפסק, ובניתי לדור ודור כסאך, כי כסא דוד יבטל בזמן הגלות ולא יעמוד לעולם בלי הפסק, רק שהשם ישוב יכונה בדור הנרצה בעיניו, ועו"א לדור ודור".

"על כסאו לא ישב זר ולא ינחלו אחרים את כבודו" (מברכות ההפטרות)

זכיית המלכות והברית עם דוד אם יחטאו בניו

מן המקראות עולה, שדוד זכה במלכות לבניו אחריו רק אם ישמרו דרך ה'. וכך ציוה דוד לשלמה קודם מותו "למען יקים ה' את דברו אשר דבר עלי לאמר אם ישמרו בניך את דרכם ללכת לפני באמת בכל לבבם ובכל נפשם לאמר לא יכרת לך איש מעל כסא ישראל" (מל"א ב, ד). וכך אמר שלמה המלך אחר שהכניסו את הארון לקדש הקדשים "ועתה ה' אלקי ישראל, שמר לעבדך דוד אבי את אשר דברת לו לאמר, לא יכרת לך איש מלפני ישב על כסא ישראל, רק אם ישמרו בניך את דרכם ללכת לפני כאשר הלכת לפני (מל"א ח, כה). וכן אמר דוד "נשבע ה' לדוד אמת, לא ישוב ממנה, מפרי בטןך אשית לכסא לך. אם ישמרו בניך בריתי ועדתי זו אלמדם גם בניהם עדי עד ישובו לכסא לך" (תהלים קלב יא-יב).

וכך אמרו בספרי (פר' קרח פיסקא קיט) "דוד זיכה לצדיקים ולא לרשעים, וכן הוא אומר אם ישמרו בניך בריתי ועדתי זו אלמדם גם בניך עדי עד ישובו לכסא לך".

וכן פסק הרמב"ם (פ"א מהל' מלכים הל' ז) "כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות, והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם, שנאמר כסאך יהיה נכון עד עולם, ולא זכה אלא לכשרים שנאמר אם ישמרו בניך בריתי".

ואולם נתן הנביא הוסיף ואמר לו, שאף אם יחטאו בניו, לא תסור המלוכה מביתו, אלא יענישם בשבט אנשים ובנגעים, וכל זה מחסד ה' ולא מן הדין:

"כי ימלאו וגו' והקימתי את זרעך אחריו וגו' וכננתי את כסא ממלכתו עד עולם וגו' אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם, וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסירו מעם שאול וגו' ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם לפניך כסאך יהיה נכון עד עולם" (שמו"ב ז).

"כרתי ברית לבחירי נשבעתי לדוד עבדי, עד עולם אכין זרעך ובניתי לדוד ודור כסאך סלה" (תהלים פט, ד): "אם יעזבו בניו תורתי ובמשפטי לא ילכו, אם חוקתי יחללו ומצותי לא ישמרו, ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם, וחסדי לא אפיר מעמו ולא אשקר באמונתי, לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, אחת נשבעתי בקדשי אם לדוד אכזב, זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי. כירח יכון עולם ועד בשחק נאמן סלה" (תהלים פט, לא-לח).

והביאור בזה, שמצד זכיית דוד במלכות, לא זכה אלא לכשרים, אך נאמרה כאן הבטחה ושבועה מחסד ה', שגם אם לא יהיו זכאים וכשרים, המלכות לא תסור מבית דוד לעולם. וכך כתב זאת הרמב"ם (פ"א ממלכים הל' ז) בהמשך דבריו:

אע"פ שלא זכה אלא לכשרים, לא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם, הקב"ה הבטיחו בכך שנאמר אם יעזבו בניו תורתי ובמשפטי לא ילכו, ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם וחסדי לא אפיר מעמו.

המלכויות בישראל

וכך אמר נתן הנביא לדוד בתחילת דבריו (שמו"ב ז, ט):

"כה אמר ה' צב-אות, אני לקחתיך מן הנוה מאחר הצאן להיות נגיד על עמי על ישראל, וגו' ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ".

ופירשו בגמ' (פסחים ק"ז ע"ב) "ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים, תני רב יוסף זהו שאומרים [בברכות ההפטר] - מגן דוד".

נתן הנביא אמר לדוד כן מפי הקדוש ברוך הוא, שכשם שחותמין ב"מגן אברהם", כך חותמין ב"מגן דוד" (לשון הרשב"ם בגמ' פסחים שם). האבות, הם המגן לבני ישראל, כמה שנאמר באברהם "אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד" (בראשית טו, א), לא לך לבד אנכי מגן, אך "שכרך הרבה מאד", בשבילך אנכי מגן גם לזרעך אחריו. וכתר הקדוש ברוך הוא ברית עם אברהם לו ולזרעו אחריו. כך דוד הוא המגן לשלשלת המלוכה לבית דוד, וכתר הקדוש ברוך הוא ברית עם דוד עבדו על כסא המלוכה לדור דוד. "כרתי ברית לבחירי נשבעתי לדוד עבדי, עד עולם אכין זרעך, ובניתי לדור ודור כסאך סלה".

תוקף הברית אשר כרת הקדוש ברוך הוא עם אברהם אבינו, נזכר תמיד כשהשעה צריכה לכך, בין בעתים לטובה ובין בעתים של רעה. "והתברכו בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר שמע אברהם בקולי" (בראשית כו, ה), "והרביתי את זרעך בעבור אברהם עבדי" (בראשית כו, כד). "וישמע אלקים את נאקתם ויזכור אלקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב" (שמות ב, כד). "וזכור לאברהם ליצחק וליעקב אשר נשבעת להם בך" (שמות לב, יג). "וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר" (ויקרא כו, מב). "זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור, אשר כרת את אברהם ושבעתו ליצחק" (דבה"א טז, טו-טז). "ואתה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך, זרע אברהם אהבי וגו', אל תירא כי עמך אני" (ישעיה מא ח). "כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו, ויוציא עמו בששון ברנה את בחיריו" (תהלים קה, מב).

כמו כן הברית אשר כרת הקב"ה עם דוד על כסא המלוכה, נזכר תקפו בשעת חירום. "ולא אקח את כל הממלכה מידו, כי נשיא אשיתנו כל ימי חייו, למען דוד עבדי אשר בחרתי אותו, אשר שמר מצותי וחקתי" (מל"א יא, לד). "ולא אבה ה' להשחית את יהודה למען דוד עבדו אשר אמר לו לתת לבניו ניר כל הימים" (מל"ב ח, יט). "וגנותי על העיר הזאת למעני ולמען דוד עבדי" (מל"ב כ, ו). ובירמיהו (לג, כה-כו) "כה אמר ה', אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי, גם זרע יעקב ודוד עבדי אמאס מקחת מזרעו מושלים, אל זרע אברהם ישחק ויעקב, כי אשיב את שבותם ורחמתים" ("כלומר אם לא יהיה בריתי יומם ולילה ולא שמתי חקות שמים וארץ להיות חוק עולם אם לא יהיה זה, לא יהיה זרע יעקב ודוד שאמאסם, אבל כל זמן שתהיה קיימת בריתי עם שמים וארץ ועם יומם ולילה, תהיה בריתי עם זרע יעקב ודוד - עם זרע יעקב להיות גוי, ועם זרע דוד להיות מושל" (לשון הרד"ק שם).

פרטי הברית הזאת הלא הם כתובים בספר תהלים בשם ה' מלך עולם: "מצאתי דוד עבדי, בשמן קדשי משחתיו וגו', אף אני בכור אתנהו עליון למלכי ארץ. לעולם אשמר לו חסדי ובריתי נאמנת

המלכויות בישראל

לו. ושמתי לעד זרעו וכסאו כימי שמים. אם יעזבו בניו תורתי ובמשפטי לא ילכון, אם חקתי יחללו ומצותי לא ישמרו, ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם, וחסדי לא אפיר מעמו, ולא אשקר באמונתי, לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, אחת נשבעתי בקדשי אם לדוד אכזב, זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי כירח יכון עולם ועד בשחק נאמן סלה" (תהלים פט, כא-לח).

שמחנו ה' אלקינו באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך. במהרה יבוא ויגל לבנו. על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד. ברוך מגן דוד (מברכות ההפטרה).

העונש לבית דוד כשלא ישמרו דרך ה'

כאמור דוד זכה בכתר מלכות לבניו, רק אם ישמרו דרך ה'. אבל ברית ושבועה נוספה לו שאף אם "יעזבו בניו תורתי ובמשפטי לא ילכון וגו' חסדי לא אפיר מעמו". אך חלוקי דברים יש בזה, שאם ישמרו דרך ה' מלכותם תהיה שלימה על כל ישראל. אך אם לא ילכו בדרך ה' תתמעט מלכותם באותו זמן, והוא מה שנאמר "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם".

"שבט" היינו מלכות (כמו שנאמר לא יסור שבט מיהודה), שתתמעט מלכותם ע"י מלכות אחרת. וכך אמרו בירושלמי מס' הוריות (פ"ד ה"ב), שלא מנו למלכות דוד אלא ארבעים שנה, אף שבפועל היו ימי מלכותו ארבעים שנה וששה חדשים: "אמר רב חונה דכל אותן ששה חדשים שהיה דוד בורח מפני אבשלום שעירה הוות מתכפר לו כהדיוט" [שמלך שחייב חטאת מביא שעיר, והדיוט מביא שעירה], שלא היתה מלכותו שלימה באותם ששה חדשים בגלל ענין בת שבע.

"ובנגעים עונם", היינו שתמעט מלכותם מחמת צרעת. וכך אמרו במס' הוריות (י' ע"א) על המלך עוזיהו, "תנו רבנן אשר נשיא יחטא פרט לחולה, וכו' אמר רב אבדימי בר חמא פרט לנשיא שנצטרע שנאמר וינגע ה' את המלך ויהי מצורע עד יום מותו, וישב בבית החפשית ויותם בן המלך על הבית". וכתב רש"י שם "וישב בבית החפשית - שנעשה חפשי מן המלכות, כהדיוט דמי, ואינו מביא שעיר". וכן אמרו במס' סנהדרין (ק"ז ע"א) שלא מנו למלכות דוד ששה חדשים: "אמר רב יהודה אמר רב ששה חדשים נצטרע דוד ונסתלקה הימנו שכינה ופירשו ממנו סנהדרין, נצטרע דכתיב תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין וכו' (תחטאני באזוב, מכלל שהיה צריך טהרת אזוב כמצורע - רש"י) וכו' והני ששה חדשים לא קחשיב [ולא החשיבו למלכותו ששה חדשים], שמע מינה נצטרע" [שמע מינה לא היה מלכותו שלימה, שנצטרע אותן ששה חדשים - רש"י]. ובגליון הש"ס (בירושלמי הוריות) כתב שאותן ששה חדשים שנצטרע היו בתקופה זו שברח דוד מפני אבשלום.

והוא ענין האמור בשלמה:

"ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו אחרי אלהים אחרים, ולא היה לבבו שלם עם ה' אלקיו כלבב דויד אביו. וילך שלמה אחרי עשתרת אלהי צדנים ואחרי מלכם שקץ עמנים. ויעש

המלכויות בישראל

שלמה הרע בעיני ה' ולא מלא אחרי ה' כדוד אביו" (מל"א יא, ד-ו). ומיד "ויקם ה' שטן לשלמה את הדרד האדמי מזרע המלך הוא באדום" וכתב הרלב"ג (בתועלת השלשים ושבע) "להודיע שתכף שחטא שלמה לה', הוכיחו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם כאשר ייסר את בנו כמו שיעד לדוד בספר שמואל ולזה ספר שתכף זה הקים ה' שטן לשלמה הדרד האדומי ורזון בן אלידע".

ובזה נפתח הפתח למלכות עשרת השבטים במלכות ירבעם, ונתמעטה מלכות בית דוד:

ויאמר ה' לשלמה יען אשר היתה זאת עמך, ולא שמרת בריתי וחקתי אשר צויתי עליך קרע אקרע את הממלכה מעליך ונתתיה לעבדך. אך בימיך לא אעשנה למען דוד אביך מיד בניך אקרענה. רק את כל הממלכה לא אקרע, שבט אחד אתן לבניך למען דוד עבדי ולמען ירושלם אשר בחרתי" (מל"א יא, יא-יג).

"ואענה את זרע דוד למען זאת אך לא כל הימים" (שם, לט):

חלוקי הדברים האמורים, שאם ישמרו דרך ה', מלכותם תהיה שלימה על כל ישראל. אך אם לא ילכו בדרך ה' תשאר להם מלכות חלקית ותתמעט מלכותם לשעה, רומזים הדברים אף בלשונו של הרמב"ם שהובא לעיל:

כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות, והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם, שנאמר כסאך יהיה נכון עד עולם, ולא זכה אלא לכשרים שנאמר אם ישמרו בניך בריתי, אע"פ שלא זכה אלא לכשרים לא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם, הקב"ה הבטיחו בכך שנאמר אם יעזבו בניו תורתו ובמשפטי לא ילכו ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם וחסדי לא אפיר מעמו.

ההבטחה היא רק שלא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם, אבל אין הבטחה שהמלכות תהיה שלימה. ומרן הרב יצחק זאב סולוויצ'יק (בכתבים עה"ת הפטרת ויחי), פירש כן את הדברים שאמר דוד לשלמה קודם מותו:

ושמרת את משמרת ה' אלקיך ללכת בדרכיו לשמר חקתיו מצותיו ומשפטיו ועדותיו ככתוב בתורת משה למען תשכיל את כל אשר תעשה ואת כל אשר תפנה שם. למען יקים ה' את דברו אשר דבר עלי לאמר אם ישמרו בניך את דרכם ללכת לפני באמת בכל לבבם ובכל נפשם לאמר לא יכרת לך איש מעל כסא ישראל (מל"א ב, ג-ד).

נאמר בפסוק שלפנינו ב' פעמים "לאמר", שהרי שני הבטחות יש כאן, האחת "לאמר אם ישמרו בניך את דרכם ללכת לפני באמת וגו'" דאזי "יקים ה' דברו אשר דבר עלי" שהמלוכה תהיה על כל ישראל, והשנית "לאמר לא יכרת לך איש מעל כסא ישראל", שעל כל פנים לא תכרת המלכות לגמרי, אמירה זו היא כאשר לא ישמרו את התורה, שמ"מ תשאר המלוכה לזרעו בירושלים.

מלכות שלמה

בתחילת ספר מלכים אנו למדים על מחלוקתו של אדוניה בן חגית "ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלך, ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו. ולא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית, וגם הוא טוב תאר מאד ואותו ילדה אחרי אבשלום". ואמנם כן הוא סדר ירושת המלכות, שהבן הגדול קודם לקטן ממנו, וכמו שפסק הרמב"ם בפ"א מהל' מלכים ה"ז:

ומאחר שמושחין המלך הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם, שהמלכות ירושה שנאמר למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל וכו', וכל הקודם בנחלה קודם לירושת המלוכה, והבן הגדול קודם לקטן ממנו.

מצד הלכה זו, קדמו אחי שלמה הגדולים ממנו למלוך. הדין ש"הגדול קודם לקטן ממנו", אינו רק שהבכור קודם, אלא כל שהוא גדול ממנו הוא היורש, כן מבואר בלשון הרמב"ם¹⁵. וכן נראה ממה שאמר שלמה לאמו על אדוניה (להלן ב', כב) "ושאלי לו את המלוכה כי הוא אחי הגדול ממני". לכן רצה אדניהו למלוך, "ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלך וגו' ואותו ילדה אחרי אבשלום". ואולם, זכות המלך למנות תחתיו את מי שירצה מבניו¹⁶, ונטילת זכות זו לעצמו היא מרידה במלך. לכן מעשה אדניהו, להמליך עצמו שלא מדעת דוד, מרידה במלכות היא. וכך כתב רש"י ביחס לדברי שלמה לאביתר הכהן (מל"א ב, כו) "כי איש מות אתה - שמרדת במלכות אבי בהיותך עם אדניהו להמליכו שלא מדעתו".

מה עוד, שאדניהו ידע שנתן הנביא אמר לדוד המלך ששלמה ימלוך אחריו, ולכן לא קרא לסעודה אשר ערך, לא לשלמה, ולא לנתן הנביא והסנהדרין, כמו שנאמר (פס' י) "ואת נתן הנביא ובניהו ואת הגבורים ואת שלמה אחיו לא קרא" [שיודע היה שהתנבא עליו הנביא למלוך - רש"י]. אמנם מדברי רב יוסף בגמ' סנהדרין (ק"י ע"א) המתיחסים למרד אדניהו, נראה שהיה כאן יותר ממרידה במלכות, אלא מחלוקת על מלכות בית דוד כולה.

אמר רב יוסף: כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש, כתיב
הכא 'ויזבח אדניהו צאן ובקר ומריא עם אבן הזוחלת', וכתוב התם 'עם
חמת זוחלי עפר'.

וצריך ביאור, מדוע החשיבו חז"ל את מעשה ומרד אדוניה כמחלוקת על בית דוד, מה גם שאדניה עצמו מבית דוד היה (והקשה כן המרש"א שם). והדברים יתבארו להלן.

¹⁵ כן מבואר בלשונו שכתב "לקטן ממנו". וכן משמע בגמ' הוריות (י"א ע"ב) שאמרו שמשחו את יהואחז מפני יהויקים שהיה גדול ממנו שתי שנים ומחצה, ולא אמרו מפני יהויקים שהיה בכור, וכן אמרו שם "ומי מלכי זוטרי מקמי קשישי" משמע שהדין תלוי בגדול וקטן.

¹⁶ בתחילת ספר מלכים, אמרה בת שבע לדוד המלך "ואתה אדני המלך עיני כל ישראל עליך להגיד להם מי ישב על כסא אדני המלך אחריו" (א' כ'). מכאן נראה שביד המלך לבחור מתוך בניו את יורש המלוכה, וכן אמר דוד "ואותו צויתי להיות נגיד על ישראל ויהודה" (שם פס' ל"ה). וכן נראה מדברי הגמ' בהוריות (י"א ע"ב) "כל דבעי מלכא מורית מלכותא לבניה" [כל שרוצה המלך מוריש את המלכות לבנו], וראה מגן גבורים שם. ובזה מבוארים הכתובים בדהי"ב (יא, כב) שמבואר שם שלא היה אביה הבן הגדול של רחבעם ואעפ"כ "ויעמד לראש רחבעם את אביה בן מעכה לנגיד באחיו כי להמליכו", וכן כתב בשו"ת מהרש"ם ח"ב ס' קע"ו.

בחירת שלמה

הבחירה והקביעה ששלמה ימלוך תחת דוד, נאמרה לדוד בנבואה "הנה בן נולד לך, הוא יהיה איש מנוחה והניחותי לו מכל אויביו מסביב כי שלמה יהיה שמו ושלומו ושקט אתן על ישראל בימיו וגו' והכינותי את כסא מלכותו על ישראל **עד עולם**" (דבה"א כב, י). אף שבנים רבים נתן ה' לדוד, גדולים משלמה, יעד הקב"ה את המלכות לשלמה, קודם שנולד. וכשם שכתבנו לגבי מלכות דוד שהיתה בחירה על מלכות דוד גם לימות המשיח, כן הוא לגבי שלמה בן דוד, שניתנה לו המלכות גם לימות המשיח, וע"ז נאמר "והעמדתיהו בביתי ובמלכותי **עד העולם**, וכסאו יהיה נכון **עד עולם**" (דבה"א יז, יד).

הרמב"ם ב"ג עקרים (בפירוש המשניות במס' סנהדרין, פרק חלק), כשכתב על המלך המשיח בעיקר הי"ב, הוסיף וכתב, שמלכות שלמה אינה רק יעוד והבטחה, אלא דין מחייב, שאין מלכות בית דוד אלא אם תהיה **מזרע שלמה**.

"ומכלל יסוד זה שאין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד, וכל החולק על המשפחה הזאת כפר בשם השם ית' ובדברי נביאיו".

גם בספר המצוות להרמב"ם (לא תעשה, שס"ב), כתב כן:

אין מלך למי שיאמין תורת משה רבינו ע"ה אדון כל הנביאים אלא **מזרע דוד ומזרע שלמה לבד**. וכל מי שהוא מזולת זה הזרע הנכבד לעניין מלכות נכרי קרינן ביה, כמו שכל מי שהוא מזולת זרע אהרן לענין עבודה זר קרינן ביה. וזה מבואר אין ספק בו.

וכבר נתבאר (בענין מלכות בית דוד), שמלכות בית דוד נבחרה להיות עיקר המלכות, והוא המלך היושב על כסא ה', ומלכותם כמלכות שמים. וזו סיבת חלוקי הדינים בין מלכות בית דוד למלכות ירבעם, שמלכי בית דוד נמשחים בשמן המשחה והם המולכים בירושלים מקום השראת השכינה, ולכן רק להם יש ישיבה בעזרה.

ואף שנבחר דוד, עדין לא נשלמה הבחירה בתוך ביתו, וע"פ **נבואה היתה בחירה נוספת בתוך בית דוד**. וכשם שע"י הבחירה בדוד יצאו כל ישראל, כמבואר במכילתא (פר' בא - מסכתא דפסחא פרשה א, הובאה לעיל בענין מלכות דוד), כמו כן ע"י הבחירה בשלמה יצאו שאר בני דוד, שמעתה שם המלכות היא **"מלכות דוד ושלמה"**, ונעשו שאר בני דוד כנכרי למלכות.

ורמז לדברי הרמב"ם שהמלכות לדורות עולם היא מזרע שלמה בלבד, מצינו בתוספתא סנהדרין (סוף פ"ד):

"דוד ושלמה נמשחו מן הקרן מפני שמלכותן מלכות עולמים".
 "ת"ר איזהו מטבע של ירושלים דוד ושלמה מצד אחד -
 הרי שתואר המלכות "דוד ושלמה" לא דוד לבד (ב"ק צ"ז ע"ב).
 ובפיוט "א-ל מסתתר" אומרים "נא הקם מלכות דוד ושלמה".

ובחירת שלמה נאמרה לדוד בנבואת נתן, עוד קודם שנולד שלמה: "הנה בן נולד לך, הוא יהיה איש מנוחה והניחותי לו מכל אויביו מסביב, כי שלמה יהיה שמו ושלומו ושקט אתן על ישראל בימיו וגו' והכינותי את כסא מלכותו על ישראל עד עולם" (דבה"א א' כ"ב). והוא שאמר דוד "ומכל בני כי רבים בנים נתן לי ה' ויבחר בשלמה בני וגו' (דבה"א כח, ה), ולהלן שם (כט, א) "שלמה בני אחד בחר בו וגו'".

ומבואר היטב למה החשיבו חז"ל את מרידתו של אדוניהו כמחלוקת על בית דוד כולה, ולא רק כמרד במלך דוד לבדו, שהרי אם היה מולך אדוניהו לא היתה נחשבת מלכותו למלכות בית דוד כלל, והיתה מתבטלת מלכות בית דוד. ולכן אף שהיה גדול משלמה לא היה יכול לרשת את מלוכת דוד, כיון שהבחירה בשלמה ע"פ ה', הפקיע את את המלכות ממנו ומשאר בני דוד. מרן רי"ז הלוי (בחדושי עה"ת הפטרת חיי שרה) מבאר לפי זה את דברי בת שבע, שאחרי שהבטיח לה דוד כי כן יעשה היום הזה להמליך את שלמה, אמרה "יחי אדוני המלך דוד לעולם" (פס' ל"א), שמעתה יהיה דוד מלך ישראל חי וקיים לעולם, משום שרק במלכות שלמה, מלכות בית דוד קיימת (ובתרגום כתב עה"פ "יחי אדוני המלך דוד" - "יתקים", אך לעיל בפס' כ"ה "ויאמרו יחי המלך אדוניהו" תרגם "יצלח", וכן להלן בפס' ל"ט על שלמה תרגם "יצלח". שאדוניהו ושלמה שעתידיים למלוך תרגם שיצליחו במלכותם, אבל אצל דוד שעמד סמוך למיתתו לא שייך לומר "יצלח", ולכן תרגם "יתקים", והיינו שמלכותו תתקיים ע"י שימלוך שלמה).

ומיד אחר שנמשח שלמה למלך ע"י צדוק הכהן ונתן הנביא, וישב על כסא המלוכה, נאמר: ואדניהו ירא מפני שלמה, ויקם וילך ויחזק בקרנות המזבח. ויגד לשלמה לאמר הנה אדניהו ירא את המלך שלמה והנה אחז בקרנות המזבח לאמר ישבע לי כיום המלך שלמה אם ימית את עבדו בחרב. ויאמר שלמה, אם יהיה לבן חיל לא יפל משערתו ארצה, ואם רעה תמצא בו ומת. וישלח המלך שלמה וירדוהו מעל המזבח, ויבא וישתחו למלך שלמה ויאמר לו שלמה לך לביתך (מל"א א, נ-נג).

יש לבאר את דברי שלמה "אם יהיה לבן חיל לא יפל משערתו ארצה, ואם רעה תמצא בו ומת" (פס' נ"ב). וכן לבאר את דברי התרגום "אם יהיה לבן חיל - יהי לגבר דחיל חטאין" -] אם יהיה לאיש ירא חטא], מה שייך ענין ירא חטא לדין מורד במלכות (והרד"ק מפרש, בן חיל, שסר למשמעת המלך. אך דברי התרגום צריכים ביאור).

אדוניהו חשש שיהרג מדין מורד במלכות, וע"ז בקש משלמה שישבע "אם ימית את עבדו בחרב", שהרי מורד במלכות מיתתו בחרב (- סייף), ולכן לא חשש אדוניהו אלא מחרב ולא ממיתה אחרת. ועל חיוב מיתה מדין מורד במלכות מועלת אחיזה בקרנות המזבח, כמבואר ברמב"ם סוף פ"ה מהל' רוצח וז"ל "מי שפחד מן המלך שלא יהרגו בדין המלכות וכו' וברח למזבח ונסמך לו, ואפילו היה זר הרי זה ניצל ואין לוקחין אותו מעם המזבח למות לעולם, אלא אם כן נתחייב מיתה בית דין בעדות גמורה והתראה כשאר הרוגי בי"ד תמיד".

ומה שציוה שלמה להורידו מעל המזבח, ולא נענה לבקשתו להישבע לו, משום שהיה במעשה אדוניה סיבה להרגו מטעם נוסף, שע"ז לא מועלת אחיזה בקרנות המזבח, והוא, שכבר הובא לעיל דברי הרמב"ם ב"ג עקרים "ומכלל יסוד זה שאין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד, וכל החולק על המשפחה הזאת כפר בשם השם ית' ובדברי נביאיו".

ולהלן שם כתב הרמב"ם "וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלה היסודות, הרי יצא מן הכלל וכפר בעיקר ונקרא מין ואפיקורס, וקוצץ בנטיעות, ומצוה לשונאו ולאברו, ועליו נאמר הלא משנאך ה' אשנא". נמצא שכחלק אדוניה על מלכות בית דוד בהעמדת עצמו נגד שלמה, כפר בשם השם יתברך ובדברי נביאיו (שהרי ידע שהמלכות נתנה לשלמה ע"פ נביא, כמבואר ברש"י בפס' י', ולכן לא קרא לשלמה בכלל שאר קרואיו), וממילא היה דינו כאפקורסין שמצוה לאבדן. ועל דין זה לא מועלת אחיזה בקרנות המזבח, ואף לא שבועת שלמה שלא יהרגנו, כיון שדין האפיקורסין אינו מסור למלך דוקא אלא לכל ישראל, ולכן שלמה לא נשבע לו כבקשתו.

והנה דין האפקורסין - שמצוה לאבדן, אינו עונש על מעשיו בעבר, שהרי אין זה מעונשי בית דין, אלא מחמת השפעתם הרעה על סביבתם בעתיד, ואם ידוע שלא ישובו לכיסלם - אין להרגן. ולכן כשהוגד לשלמה "הנה אדניהו ירא את המלך שלמה", אמר שלמה שכבר אין חשש שימשיך במעשיו אלה, "אם יהיה לבן חיל לא יפל משערתו ארצה". היינו אם יהיה ירא חטא (כמו שתרגם יונתן) ולא ימשיך לכפור בדברי הנביא ולחלוק על מלכות בית דוד שאינה אלא משלמה, לא יפול משערתו ארצה (ולא דיבר על "חרב"), "ואם רעה תמצא בו ומת" שימשיך במחלוקתו, נמצא שהוא בכלל האפיקורסין, ולא תועיל לו אחיזתו במזבח, ולכן "וישלח המלך שלמה וירדהו מעל המזבח".